

Csehszlovákia

Hagyományok és irodalmi kapcsolatok (Tradície a literárne vzťahy) címmel tanulmánykötet jelent meg a múlt év végén Pozsonyban a szlovák—magyar irodalmi kapcsolatokról. A kötet annak a konferenciának az anyagát tartalmazza, amelyet 1969 novemberében rendezett a Szlovák Tudományos Akadémia Idegen Irodalmak és Nyelvek Intézete Szomolányban, Magyarország és Csehszlovákia irodalomtudósainak részvételével. A magyar—szlovák irodalmi kapcsolatok kutatása szempontjából túlzás nélkül történelmi jelentőségűnek nevezhetjük a négy évvel ezelőtti szomolányi tanácskozást, hiszen első alkalommal találkoztak ilyen fórumon szlovák és magyar kutatók, először adódott lehetőség arra, hogy a szakterület teljes magyar és szlovák képviselője vegye számba a kapcsolatok jelenlegi állását, cserélje ki nézeteit az eddig végzett munka tapasztalatairól, és tegyen kísérletet a további kutatás legfontosabb fóladatainak meghatározására.

Nem áll rendelkezésünkre olyan terjedelem, hogy részletes képet adjunk a kötetben közzétett egyes tanulmányokról, a szakmai értékelést egyéb fórumok fogják elvégezni, szemlénkben csupán arra hívnánk föl a figyelmet, hogy évek óta milyen eredményes munka folyik mindkét országban a szlovák—magyar irodalmi kapcsolatok kutatása területén, hogy a sokszor ellentmondásos, mindkét részről nacionalista indíttatású korábbi örökséget miképpen váltja föl a tényeket tisztelő, az elfogultságokon túllépni óhajtó szemlélet. Külön szeretnénk hangsúlyozni: gondoskodni kellene arról, hogy a szaktudósok eredményei — esetleg népszerű formában — eljussanak a szélesebb közvéleményig is. Az iskolai oktatásban, a közművelődési intézmények ismeretterjesztő tevékenységében mindmáig rendkívül szűk tér nyílik a szomszéd népek kultúrájának népszerűsítésére.

Sem a szomolányi konferencia rendezőinek, sem a tanulmánykötet szerkesztőinek (Mikuláš Bakoš, Rudolf Chmel) nem lehetett könnyű a referátumok, tanulmányok elrendezése, hiszen az egyes kutatók más és másféle megközelítésből, eltérő mélységben és szélességben dolgozták föl tárgyukat: kezdve az összehasonlító irodalomtörténet elméleti és módszertani kérdéseitől, az egyes korok konkrét magyar—szlovák irodalmi érintkezésein keresztül a két irodalom párhuzamos jelenségeinek vizsgálatáig. Szlovák, magyar, cseh és szlovákiai magyar kutatók járultak hozzá a közös munka sikeréhez; itt kell elmondanunk, hogy azóta ketten közülük nincsenek az élők sorában, a múlt évben nagy veszteség érte a szlovák irodalomtudományt: alkotóerejük teljében ragadta el a halál Mikuláš Bakošt és Jan Mišianikot, akiknek jelentős érdemeik fűződnek a szlovák—magyar irodalmi kapcsolat kutatás fejlesztéséhez is.

Irodalmi kapcsolataink számos olyan specifikus vonással rendelkeznek, amelyek csak a magyar—szlovák kapcsolatokat jellemzik. Ezeket a sajátosságokat elemzik a tanulmánykötet első részében szereplő dolgozatok. Egyre nagyobb hangsúlyt kap az a szempont, hogy mindenekelőtt az irodalom törvényszerűségeit szem előtt tartva

kell kutatni. Mikuláš Bakoš és Sziklay László is külön nyomatékkal figyelmeztet erre. A korábbi kutatások és a magyar—szlovák irodalmi kapcsolatok tanulságait Rudolf Chmel, illetőleg Käfer István tanulmánya elemzi, mindkét dolgozat értékes munkát végez a kölcsönös, szándékos vagy véletlen félreértések tisztázása érdekében.

Hamis legendákkal számolnak le azok a szerzők is, akik a XVI—XVIII. századi két-, három- sőt négynyelvű irodalmárokkal foglalkoznak, azokkal az írókkal tehát, akiket mindkét nemzet nacionalista irodalomtudósai kizárólag maguknak követeltek. A nemzeti „kisajátítást” egyre inkább kiszorítja az az álláspont, hogy ezeknek az alkotóknak a tevékenysége — illusztrációképpen csupán Bél Mátyás nevét említjük — egyaránt része a szlovák és a magyar irodalomnak is.

A XIX. és a XX. század kapcsolatait és párhuzamait megvilágító dolgozatok közül *Andrej Kostolný* (Hviezdoslav és Madách) és *Csukás István* (Ady Endre és Ivan Krasko) hívnánk föl a figyelmet, a szlovák kutató¹ a két nagy klasszikus világméretűre hasonló és eltérő vonásait vizsgálja, a magyar szerző pedig a két költő munkássága alapján a közép-európai szimbolizmus sajátosságait.

A szomolányi konferencia hasznos kezdeményezésnek bizonyult, azóta a budapesti Irodalomtudományi Intézet is vendégül látta Mátrafüreden a szlovák—magyar irodalmi kapcsolatok kutatóit. A további együttműködés szempontjából örvendetes tény, hogy az első tanácskozás anyaga már kötet formájában is hozzáférhető szlovák nyelven, reméljük, hogy a Hagyományok és irodalmi kapcsolatok magyar nyelvű változata sem fog sokat várni magára.

Já — no — žiik. Nem tévedés az írásmód, a szlovák Rózsa Sándorról van szó, illetve egy érdekes és tanulságos színházi produkcióról, amelynek ez a címe. A nyár elején volt alkalma e sorok írójának megtekinteni Nagyszombatban a városi ifjúsági szervezet pincészínházában a *Radosnai Naiv Színház* produkcióját. A Vág és a Nyitra folyó közötti hegyvidéken fekszik ez a falu, ahol néhány fiatal fölelevenítette a népi színjátszás hagyományait, és izgalmas amatőrszínházat teremtett. Az együttes főrendezője, szervezője és forgatókönyvírója, *Stanislav Šteпка*, vállalkozásukat a naiv parasztfestők művészetéhez hasonlította: „Ugyanabban a modorban játszunk, ahogy ötven vagy száz évvel ezelőtt a radosnai műkedvelők, ugyanaz a mesterkéltnaiv előadásmód, ahogy parasztemberek játszottak.” A csoportban föllépő fiatalok egy kivétellel ebből a faluból származnak, a színpadi viselkedést, gesztusokat az otthoni környezet hagyományaiból tanulhatták.

A pergő ritmusú, zenei betétekkel tarkított előadás egy fordított Jánošik-történet. Nem azt a betyárvezért ismerjük meg belőle, akit legendái alakká növelt a romantikus képzelet, akinek történetét annyi hamis illúzió festette délibábossá. A radosnai Jánošik föllázad a vele kapcsolatos konvenciók ellen: nem akar elmenni a hegyekbe, inkább otthon szeretne maradni a falujában.

A rendkívül ötletes, csattanókra, nyelvi játékokra épített jelenetek nemcsak illúziókat oszlatnak, hanem az egészséges gúny görbetükrét mutatják minden ál-népességnek, népieskedésnek. A szellemes pergőtűzet azonban nem a „civilizált” városiasság ontja a falusi elmaradottságra, mert jókora fricskákat kap a nyugat-majmoló, a televízió giccses slágerparádéit élvező pozsonyi kispolgár is; minden igénytelen kultúrafogyasztó kap belőle, legyen az a szlovák „magyar nóták” vagy az édeskés slágerek szirupjába beleragadva. A szalmaláng tüzének oltása, az illúziók rombolása nem válik a Jánošik-darabban érzelemfogyasztássá, a reális önszemlélet építését szolgálja. A nyugat-szlovákiai paraszt természetes derűjét vitték el a radosnaiak a nagyszombati fiataloknak, akik jókedvűen élvezték a vidám, de nagyon komoly csipkelődést.

Felületes benyomások alapján túlzás lenne általánosítani, de ez az amatőrszínházi kezdeményezés — egyébként éppen ezt a produkciójukat, a Jánošikot, a szlovák televízió is megvásárolta — mind eredeti stílusával, mind konvenciókat romboló törekvéseivel érdemes a figyelemre, úgyszólván mint a fiatal szlovák nemzedék mentalitásának egyik kifejezése.

K. CS.